

Gedeputeerde Staten van Fryslân
Provincie Fryslân
Postbus 20120
8900 HM Leeuwarden

Friese Milieu Federatie
Agora 6
8934 CJ Leeuwarden

info@fmf.frl
www.fmf.frl
058 – 76 00 760

Fiscaal nummer: 0035.14.092
KVK-nummer: 41000343

Datum 21 april 2026
Kenmerk 001-2026
Onderwerp zienswijze Povi Fryslân namens 11 landschaps- en natuurorganisaties

Geacht College,

Namens een aantal groene organisaties in Fryslân maken wij graag gebruik van de mogelijkheid om te reageren op de ontwerp Omgevingsvisie Fryslân.

We hebben eerder aangegeven dat we vanuit onze belang voor een mooi en natuerlik Fryslân gaar graag betrokken willen worden bij de totstandkoming van deze visie. Wij constateren dat wij, ondanks de toezegging in uw brief van 8 juli (1) vorig jaar, in de voorfase onvoldoende in de gelegenheid zijn gesteld om mee te denken en input te leveren op het voorliggende plan. We hopen dat dit bij de uitwerking anders zal zijn. Want de impact van de keuzes zal naar ons idee groot zijn. Dan is het verstandig om maatschappelijke organisaties te betrekken bij het proces.

Met deze zienswijze beogen wij onze belangrijkste aandachtspunten mee te geven, waarbij wij ons realiseren dat deze niet uitputtend zijn. De opgaven waar Fryslân voor staat zijn immers omvangrijk en urgent. Diverse analyses en verkenningen laten zien dat uitstel van besluitvorming de uiteindelijke impact aanzienlijk vergroot. Fryslân staat voor ingrijpende veranderingen op het gebied van onder meer demografie, zorg, woningmarkt en klimaat. Ook leven er binnen de Friese samenleving brede zorgen over de kwaliteit van landschap, biodiversiteit en leefomgeving (2). Daarom is het belangrijk dat de provincies keuzes gaat maken. Zoals hoe wij omgaan met woningbouw? Hoe gaan we om met het herstel van de Friese natuur? In welke mate anticiperen wij op klimaatverandering in Fryslân? Kunnen we afscheid nemen van fossiele brandstoffen?

Vanuit dat perspectief beoordelen wij de voorliggende Omgevingsvisie. Zonder scherpere prioritering, duidelijke regie en juridische borging blijft de visie steken op het niveau van intenties, terwijl de huidige opgaven vragen om een concreet effectief en sturend instrument.

(1) Brief provincie Fryslân Reactie op Contourenschets omgevingsvisie Fryslân
(2) <https://planbureau.frl/publicaties/fries-geluk-onder-druk-reden-tot-actie/>

Ambitie

De kwaliteit en kwantiteit van flora en fauna in Fryslân staan al geruime tijd onder druk en vertonen een dalende trend. Tegen deze achtergrond hadden wij in de Omgevingsvisie een nadrukkelijk hogere ambitie verwacht ten aanzien van herstel en versterking van biodiversiteit, natuurinclusieve landbouw, landschapsbescherming, natuurherstel en natuurinclusieve energietransitie.

Uit de Omgevingseffectrapportage (OER) blijkt dat het voorkeurscenario slechts beperkt verbetering oplevert en dat de kans op het behalen van de gestelde doelen zonder aanvullende maatregelen gering blijft. Dit onderstreept dat het maken van wezenlijke keuzes in deze fase noodzakelijk is, in plaats van het doorschuiven van beslissingen naar latere programma's. In het bijzonder missen wij concrete keuzes ten aanzien van biodiversiteitsherstel, het watersysteem, klimaatadaptatie en de toekomst van de landbouw in Fryslân.

Daarnaast geeft de OER aan dat er geen sprake is van trendbreuken. De verwachte ontwikkeling blijft onvoldoende om de gestelde doelen te realiseren. Zorgwekkend is dat de huidige en referentiesituatie van natuur en natuurgebieden negatief wordt beoordeeld en dat belangrijke doelen, zoals die voor het Natuurnetwerk Nederland en biodiversiteit, buiten bereik blijven.

Dat de doelen op het gebied van biodiversiteitsherstel, het watersysteem, klimaatadaptatie en landbouw in Fryslân niet worden gehaalde achten wij onacceptabel.

Wij pleiten daarom voor het opnemen van een scenario waarin natuurherstel en klimaatadaptatie leidend zijn, en menselijke activiteiten daarop worden afgestemd. Daarbij dienen bodem en watersysteem als uitgangspunt: zij zijn bepaald voor wat mogelijk is en onder welke voorwaarden, met als doel om te komen tot een optimale leefomgeving voor flora en fauna.

Het maken van duidelijke keuzes is essentieel, mede omdat niet alles overal mogelijk is. Ervaringen uit het verleden tonen aan dat verkeerde keuzes kunnen leiden tot ingrijpende en soms onomkeerbare schade aan natuur en milieu. Een benadering waarin de draagkracht van het natuurlijke systeem leidend is, biedt de beste basis voor duurzame inrichting en herstel van natuurwaarden.

Van visie, via opgaven naar bewegingen

In hoofdstuk 1 van de Omgevingsvisie wordt de koers geschetst aan de hand van een aantal accenten, waarbij het bodem- en watersysteem als leidend principe wordt gehanteerd (WAAR). Het is van belang om hierbij ook expliciet de relatie te leggen met de Blauwe Omgevingsvisie van het Wetterskip en met Natuerlik Fryslân 2050. Natuerlik Fryslân is door de groene organisaties in Fryslân opgestelde visie op de toekomst van Fryslân waarin staat hoe natuur en landschap ons kunnen helpen om een aantal maatschappelijke opgaven op te lossen.¹

¹ <https://www.fmf.frl/nf50/>

In hoofdstuk 2 van de ontwerp-POVI worden de belangrijkste opgaven voor Fryslân beschreven (WAT), verdeeld over thema's als landbouw, wonen, klimaat, economie, mobiliteit, energie, natuur, veiligheid en ruimte. Hierin wordt onder meer vastgesteld dat de grenzen van natuurlijke systemen in zicht komen en dat herstel van natuur en biodiversiteit urgent is. Deze constatering wordt echter onvoldoende vertaald naar concrete, actuele opgaven en prioriteiten. Bij het thema 'ruimte' ontbreekt bovendien aandacht voor omgevingskwaliteit en de actuele opgaven rond het Friese erfgoed, zoals herwaardering en herbestemming.

In hoofdstuk 3 worden vier strategische bewegingen geschetst (HOE), gebaseerd op de visie en de opgaven. Hier zou een duidelijke koppeling moeten worden gelegd tussen urgente opgaven en hun effect op bodem, water en omgevingskwaliteit, evenals op de kernkwaliteiten van landschap, natuur en erfgoed. Deze samenhang wordt momenteel onvoldoende systematisch uitgewerkt. Ook ontbreekt een heldere invulling van de 'hoe-vraag'.

De uitwerking van 'uitnodigingszones' voor zowel landelijk als stedelijk gebied is nog onvoldoende duidelijk. Eveneens ontbreekt aandacht voor overgangszones rond natuurgebieden, terwijl deze juist cruciaal zijn voor systeemherstel, het verlagen van drukfactoren en het versterken van ecologische verbindingen. Onduidelijk blijft hoe wordt omgegaan met overlap tussen zones en welk afwegingskader daarbij wordt gehanteerd.

Daarnaast ontbreekt een integrale benadering waarin de verschillende thema's met elkaar in verband worden gebracht en waarin duidelijk wordt hoe keuzes worden gemaakt bij conflicterende belangen. De schematische weergave van de vier bewegingen en de rol van de provincie sluit bovendien slechts gedeeltelijk aan bij de wettelijke taken en verantwoordelijkheden.

Deze zienswijze doen wij diverse voorstellen voor concrete keuzes en aanscherpingen.

Meest essentiële verbeterpunten

Hieronder hebben wij de meest essentiële verbeterpunten in de POVI benoemd. Deze punten worden in de bijlage verder uitgewerkt, naast de gedetailleerde verbeterpunten.

1. Doelen op het gebied van **natuur- en biodiversiteitsherstel** worden met deze POVI niet gehaald. Maak scherpe ruimtelijke keuzes en stel randvoorwaarden aan het landgebruik in bebouwde omgeving en platteland.
2. Zet in op het **herstel van weidevogelpopulaties** door het aanwijzen van grote aaneengesloten gebieden waar het habitat van de weidevogel centraal staat.
3. **Water en bodem sturend** zou naar ons idee leidend moeten zijn. Dat betekent inzetten op (water)systeemherstel en ruimtelijke keuzes. Niet alles kan overal.
4. Stuur de energietransitie provincie breed aan, met **natuur en landschap als harde randvoorwaarden**, en ga uit van natuurinclusieve energieprojecten.
5. Werk de **agrarische hoofdstructuur** ruimtelijk uit. Maak daarbij onderscheid naar intensieve grondgebonden landbouw, extensieve grondgebonden landbouw en overgangsgebieden. Daarbij is water en bodem sturend.

In de bijlage wordt de inhoud van deze punten nader beschouwd en worden aanbevelingen gedaan voor aanpassing. Bij overname van deze aanbevelingen wordt gezamenlijk toegewerkt naar het ideaal van een 'Moai en duorsum Fryslân'.

Tot slot

Zoals aangegeven zien wij op diverse vlakken nog verbeterpunten. De POVI zal aangescherpt moeten worden en keuzes zullen moeten worden gemaakt om perspectief te bieden aan de opgaven waar wij voor staan. Wij denken graag mee en gaan graag het gesprek aan over de voorstellen die wij doen in deze zienswijze.

Met vriendelijke groet,

Hans van der Werf

Directeur Friese Milieu Federatie

Mede namens:

Bond Friese Vogelwachten
Fries Erfgoed Collectief
Fryske Feriening foar Fjildbiology
It Fryske Gea
IVN Natuureducatie
Landschapsbeheer Friesland
Natuurmonumenten
Staatsbosbeheer
Stichting Gaasterlân Natuerlân
Natuurvereniging Geaflecht
Natuerferiening Bakkefean

Bijlage zienswijze POVI

In deze bijlage hebben volgens de structuur van de (ontwerp) POVI onze bevindingen en aanbevelingen beschreven.

De bevindingen hebben we beoordeeld op basis van een constatering en het mogelijk risico dat kan optreden. Op basis daarvan doen we aanbevelen in de vorm van een oproep.

In de oproep geven we zo concreet mogelijk aan wat wij in de POVI gewijzigd willen zien.

Uiteindelijk heeft dit geresulteerd in 54 bevindingen en daaraan gekoppelde oproepen. Wij verwachten van de provincie een reactie waarin wordt aangegeven wat met elke oproep wordt gedaan.

1. POVI-brede aandachtspunten

1. Niet in lijn met de Habitatrichtlijn en onvoldoende invulling Vogelrichtlijn

De Habitatrichtlijn verplicht lidstaten om verslechtering van habitats en verstoring van soorten te voorkomen. Hoewel het OER stelt dat geen directe aantasting van Natura 2000-gebieden optreedt, wordt ook erkend dat:

- beleidskeuzes mogelijk significante negatieve effecten kunnen hebben;
- mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn.

Hieruit volgt dat negatieve effecten niet op voorhand zijn uitgesloten en het beleid afhankelijk is van toekomstige maatregelen. Dit is niet in lijn met de vereiste preventieve bescherming.

De Vogelrichtlijn verplicht tot bescherming en herstel van leefgebieden van vogelsoorten, waaronder weidevogels. Het OER geeft aan dat bestaand beleid wordt voortgezet, verbetering afhankelijk is van gebiedsprocessen en een structurele trendbreuk niet is geborgd.

Hiermee wordt onvoldoende invulling gegeven aan de herstelverplichting.

Oproep

- pas de Omgevingsvisie zodanig aan dat verslechtering vooraf wordt uitgesloten en niet afhankelijk is van nadere uitwerking.
- borg in de Omgevingsvisie concrete maatregelen die leiden tot een aantoonbare trendbreuk en herstel van weidevogelpopulaties.

2. Onvoldoende uitwerking Natuurherstelverordening

De Europese Natuurherstelverordening vereist actief herstel van ecosystemen, verbetering van biodiversiteit en herstel van hydrologische systemen (zoals veenweiden en beekdalen). Hoewel het OER maatregelen noemt (zoals vernatting en groenblauwe structuren), geldt dat in de Omgevingsvisie:

- deze maatregelen onvoldoende zijn geborgd;
- schaal en tempo onzeker zijn;
- bereik van de doelen niet is verzekerd.

Oproep

Tref maatregelen die concreet, afdwingbaar en passend zijn qua schaal, zodat aan de verplichtingen wordt voldaan.

3. Waarborg realisatie NNN en KRW

In de NNN en KRW zijn concrete doelen bepaald voor het jaar 2027. In de OER wordt geconstateerd dat het risico dat deze doelen niet worden behaald, redelijk tot reëel is.

Om deze doelen toch te behalen zien wij graag in de POVI opgenomen:

- hoe de doelen van NNN en KRW worden behaald
- wanneer deze doelen worden behaald
- welke (versnelde) aanpak hierbij gebruikt wordt
- welk instrumentarium de provincie hierbij gaat inzetten

4. Gebrek aan borging en afdwingbaarheid

Uit de OER blijkt dat maatregelen grotendeels programmatisch en gebiedsgericht zijn, uitvoering afhankelijk is van vrijwilligheid en nadere besluitvorming, en harde normstelling ontbreekt. Hierdoor bestaat onvoldoende zekerheid dat noodzakelijke maatregelen tijdig en volledig worden gerealiseerd.

Oproep:

Geef in de POVI aan hoe normstelling daadwerkelijk wordt behaald, met concrete en afdwingbare maatregelen.

5. Drukfactoren op natuur en landschap en noodzaak systeemherstel

De druk op natuur en landschap is het gevolg van een samenloop van ecologische, economische en ruimtelijke factoren. Klimaatverandering en het watersysteem vormen hierin de belangrijkste structurele drukfactoren, met effecten zoals verdroging op zandgronden en Waddeneilanden, verzilting in kleigebieden, bodemdaling in veen(weide)gebieden en toename van extreme neerslag en droogte.

Dit leidt tot aantasting van natuurkwaliteit en biodiversiteit, achteruitgang van landschappelijke waarden en toenemende druk op het waterbeheer.

Tegelijkertijd neemt de beschikbaarheid van IJsselmeerwater af en nemen weersextremen toe. Dit vraagt om een fundamentele transitie naar een klimaat robuust watersysteem, gericht op het vasthouden van water, het verhogen van grondwaterstanden en het vertragen van afvoer. Maatregelen zoals hogere peilen, aanpassing van slootbodems en het benutten van beekdalen en veenweidegebieden zijn hierbij essentieel. Dit vraagt om een integrale benadering van het gehele watersysteem en het landelijke gebied, waarbij bodem en hydrologie leidend zijn.

Oproep

Wij onderschrijven het belang van een integrale benadering en de keuze om te werken vanuit het water- en bodemsysteem, maar benadrukken dat hiervoor concrete systeemherstelmaatregelen noodzakelijk zijn, ook in en rondom natuurgebieden.

Daarom zien wij in de POVI graag opgenomen:

- een integrale en gebiedsoverschrijdende aanpak van de verschillende opgaven binnen een gebied.

6. Aanpassing voorkeursalternatief

De huidige borging in de POVI Fryslân is onvoldoende, omdat:

- het behalen van natuurdoelen o.g.v. dit voorkeursalternatief niet aannemelijk is;
- negatieve effecten niet met zekerheid zijn uitgesloten;
- maatregelen onvoldoende concreet en afdwingbaar zijn;
- niet is gekozen voor het meest effectieve alternatief voor natuurherstel.

Oproep

heroverweeg het voorkeursalternatief en pas de Omgevingsvisie zodanig aan dat:

- het behalen van natuurdoelen (kwalitatief en kwantitatief) wordt geborgd;
- verslechtering van Natura 2000-gebieden met zekerheid wordt uitgesloten;
- concrete en afdwingbare maatregelen worden opgenomen voor stikstofreductie, hydrologisch herstel en extensivering van landbouw.

7. Bewegingskaarten

Bij bestudering van de bewegingskaarten vallen de volgende punten op:

- Gebieden voor het Aanvalsplan Grutto overlappen deels met 'uitnodigingszones' voor stedelijk gebied.
- Kansrijke vogelgebieden ontbreken of zijn niet herkenbaar in de POVI.
- 'Uitnodigingszones' voor stedelijk gebied zijn zeer omvangrijk (meer dan de helft van Fryslân), inclusief natuurgebieden. Onduidelijk is welke prioriteit, status en rechten hieraan verbonden zijn.

- Er is slechts één grote 'uitnodigingszone' voor landelijk gebied opgenomen. Het is onduidelijk waarom dit niet ook geldt voor gebieden zoals Gaasterland of Oostergo (o.a. Lauwersmeer en Noordelijke Wouden).
- Een zoetwaterbel in Zuidoost-Fryslân is op de kaart weergegeven, maar wordt niet toegelicht in de POVI.
- Onduidelijk is welke juridische of beleidsmatige waarde aan de kaarten is/kan worden toegekend.
- ASV-gebieden worden op de kaart weergegeven, terwijl deze nog in ontwikkeling zijn. De mogelijke gebruiksbeperkingen en kansen worden in de POVI onvoldoende uitgewerkt.
- Donkertegebieden worden benoemd en beschermd, maar er ontbreekt actief concreet beleid om lichtvervuiling, provincie breed, terug te dringen of donkerte te versterken.

Oproep

- Verduidelijk de status, betekenis en consequenties van de bewegingskaarten en werk bovenstaande punten nader uit in de POVI.
- Definieer de term 'uitnodigingsgebieden', en uitnodigingszone voor landelijk gebied. Geef de juridische status aan van 'uitnodigingsgebieden'; waaronder prioriteit, rechten en plichten alsmede afdwingbaarheid.
- Neem in de POVI concreet beleid op met betrekking tot het tegengaan van lichtvervuiling.

2. Thema's

H1 Naar een schone, gezonde, inclusieve en veilige leefomgeving met identiteit

Wij onderschrijven de provinciale ambitie dat we voor de periode 2035-2050 ons moeten richten op een schone, gezonde, inclusieve en veilige leefomgeving, met behoud van het unieke Friese karakter. En dat bij alle ruimtelijke keuzes de gezondheid, veiligheid en het welzijn van de inwoners centraal, evenals respect voor landschap, erfgoed en natuur. We zijn ook blij dat de provincie kiest voor het voorzorgsbeginsel bij (ruimtelijke) afwegingen. Echter het uitgangspunt dat men wil voldoen aan wettelijke milieu- en veiligheidsnormen vinden wij te beperkt en te smal. Wij zijn van mening dat de provincie een verschuiving zou moeten maken van: "We doen wat moet" naar: "We doen wat nodig is voor een gezonde en veilige toekomst". Dat betekent:

- Uitgaande van het voorzorgsbeginsel strengere normen hanteren dan wettelijk vereist. En niet wachten op nationale of Europese aanscherping, maar zelf kaders stellen bijvoorbeeld als het gaat om PFAS en gewasbeschermingsmiddelen. Gebruik daarbij de omgekeerde bewijslast als uitgangspunt.
- Gezondheid centraal zetten in ruimtelijk beleid. niet alleen "mag het?", maar "is het goed voor mensen?": Geen nieuwe woningen nabij zware industrie of drukke wegen, Actief verminderen van geluidsoverlast, Meer groen in en rond dorpen en steden
- Bronaangepak in plaats van symptoombestrijding. Niet alleen meten en handhaven, maar oorzaken verminderen:
 - o Versnellen van schone landbouw (minder uitstoot, minder gif)

- Stimuleren van emissievrije mobiliteit
- Uitfasen van vervuilende industrie waar mogelijk
- Actieve transitie van de economie sturen. De provincie kan richting geven:
 - Ruimte geven aan circulaire en natuurinclusieve bedrijven
 - Vestigingsbeleid koppelen aan duurzaamheidseisen
 - Subsidies en vergunningen inzetten als sturingsinstrument
 - Dus niet alles toelaten wat mag, maar kiezen wat wenselijk is
- Transparantie en publieke betrokkenheid vergroten. Ambitie vraagt ook vertrouwen:
 - Open data over lucht, water en veiligheid
 - Inwoners actief betrekken bij besluiten
 - Duidelijk communiceren over risico's en keuzes
- Voorbeeldrol als overheid
 - Zelf laten zien dat het kan:
 - Provinciaal vastgoed energieneutraal of positief
 - Duurzaam inkopen als standaard
 - Eigen mobiliteit volledig schoon

Oproep

Maak een verschuiving van: "We doen wat moet" naar: "We doen wat nodig is voor een gezonde en veilige toekomst van Fryslân": naar een sterke landbouw en natuur in een klimaatbestendig Fryslân.

8. Agrarische hoofdstructuur

Wij onderschrijven het belang van een integrale provinciale omgevingsvisie en de keuze om te werken vanuit het water- en bodemsysteem. Tegelijkertijd constateren wij dat de borging, prioritering en uitvoerbaarheid van natuurdoelen onvoldoende zijn uitgewerkt. Dit brengt risico's met zich mee voor zowel de juridische houdbaarheid als de realisatie van natuurherstel. Zonder aanscherping bestaat het risico dat natuurdoelen niet worden gehaald, de landbouw op termijn onvoldoende perspectief heeft en ruimtelijke keuzes juridisch kwetsbaar zijn. Niet alles kan overal. Wij pleiten er voor om dat de agrarische hoofdstructuur wordt gedifferentieerd naar intensieve grondgebonden landbouw, extensieve grondgebonden landbouw en overgangsgebieden. Met name in veenweidegebieden, beekdalen en rond Natura 2000 gebieden zien we mogelijkheden voor koppelingen tussen natuur en landbouw.

Oproep

Maak ruimtelijke keuzes als het gaat om wat voor type landbouw we waar willen hebben. Zet in op extensieve grondgebonden landbouw en overgangsgebieden in veenweidegebieden, rond Natura 2000 gebieden en beekdalen.

9. Prioritering natuurdoelen (NNN, Natura 2000 en KRW)

De visie zet in op functieverweving tussen landbouw, natuur en klimaatadaptatie. Europese verplichtingen vereisen tijdige en aantoonbare realisatie van natuurdoelen. Functieverweving kan leiden tot vertraging, versnippering, onvoldoende stikstofreductie en juridisch kwetsbare besluiten. Dit vergroot het risico op biodiversiteitsverlies en stagnatie van ruimtelijke ontwikkeling.

Oproep

- Stel natuurdoelen (N2000, NNN, KRW) expliciet randvoorwaardelijk.
- Hanteer fasering: eerst instandhoudingsdoelen, daarna functieverweving.
- Werk doelen uit in tijdpad en meetbare indicatoren.
- Stel duidelijkere kaders voor ruimtelijke ingrepen die de vogel- en habitatrichtlijnen schaden, er is geen tijd meer om enkel financieel te compenseren.

10. Borging natuurherstel

Natuurinclusief ontwikkelen wordt gestimuleerd, maar niet verplicht. Stimulering zonder borging is juridisch onvoldoende en leidt tot vrijblijvendheid en beperkt effect. Europese regelgeving vereist resultaatverplichtingen.

Oproep

- Leg natuurherstel juridisch vast via verordening en doorwerking in omgevingsplannen.
- Stel minimale natuurkwaliteitseisen en bindende normen vast.
- Zorg dat bij ontwikkelingen standaard rekening wordt gehouden met de werking van ecosystemen en de soorten die hierin voorkomen, niet in 2050, maar vanaf 2030.

11. Spanningsveld landbouw en natuur

Landbouw blijft grotendeels behouden en wordt gecombineerd met natuur. Dit kan botsen met stikstofreductie, waterkwaliteit en biodiversiteitsherstel. Daarnaast kunnen financiële verschillen tussen regelingen natuurherstel belemmeren.

Oproep

- Benoem waar natuur leidend is (o.a. rond Natura 2000, beekdalen en grondwatergebieden).
- Verklein verschillen tussen vergoedingen voor agrarisch beheer (EU-subsidies incl. agrarische industrie), agrarisch natuurbeheer (ANLB) en natuurbeheer (SNL).
- Onderbouw functieverweving met aantoonbaar effect op natuurdoelen.
- Benoem hoe deze zaken wel gaan worden opgelost om de spanning te verminderen.

12. Uitvoeringsstrategie

Instrumenten zoals grondbank en gebiedsprocessen worden genoemd, maar niet concreet uitgewerkt. Uitvoering blijft afhankelijk van vrijwilligheid, wat kan leiden tot vertraging, oplopende kosten en onzekerheid voor gemeenten.

Oproep

- Werk een afdwingbare uitvoeringsstrategie uit met prioritaire gebieden, instrumentkeuze en financiering.
- Verduidelijk de rol van de Provincie en de doorwerking naar gemeenten als het gaat om het aanwijzen van gebieden en het toepassen van instrumenten als het gaat om natuurherstel.

13. Kennis en onzekerheden

Er zijn nog belangrijke kennisleemtes (o.a. Natuurplannen voor NHV, LESA's N2000 gebieden, veenweide LESA) en onzekerheden over effecten van maatregelen (bijv. waterbeheer, bodemdaling, landbouwtransitie). Dit kan leiden tot ineffectieve keuzes, vertraging en strijdigheid met het voorzorgsbeginsel.

Oproep

- Maak kennisleemtes expliciet en geef aan hoe en op welke wijze deze gaan worden ingevuld.
- Hanteer adaptief beleid met monitoring en bijsturing.
- Baseer keuzes op bestaande kennis en "no regret"-maatregelen.

14. Landschap en cultuurhistorie

De visie wil landschappelijke kwaliteit behouden, maar zet ook in op ingrijpende ruimtelijke ontwikkelingen. Dit zal leiden tot versnippering en aantasting van openheid en erfgoedwaarden. Om geen nieuw spanningsveld te creëren is ruimtelijke duidelijkheid nodig. Waar is 'landschappelijke kwaliteit' (zowel vlak- als lijn- als puntelementen). Het gaat dan om greppeltjeland, oude geulen, boomwallen, kruidig grasland, overhoeken, e.d. Hoe gaat die worden behouden? En waar is dan ruimte voor 'ingrijpende ruimtelijke ontwikkelingen'. En welke ruimte wordt dan geboden in termen van voorschriften.

Oproep

Wij vragen de provincie om:

- Neem gebieds-specifieke kaders en kwaliteitscriteria op in de Omgevingsvisie om cultuurhistorische landschappelijke waarden te behouden.
- Natuur (NNN, Natura 2000, KRW en natuurherstel) expliciet randvoorwaardelijk te maken, ook voor de agrarische hoofdstructuur.
- Heldere prioritering en fasering aan te brengen.
- Concrete en juridisch geborgde maatregelen uit te werken, met zicht op 2027 en 2030.

- Kennisleemtes te adresseren en adaptief beleid toe te passen, gebruikmakend van bestaande inzichten.
- De doorwerking naar omgevingsplannen en uitvoerende partijen te verduidelijken.

15. Integrale natuurinclusieve aanpak

Aansluiting bij een natuurinclusieve agenda is waardevol, maar ontslaat de provincie niet van haar verantwoordelijkheid om een eigen 'aanpak biodiversiteit' te voeren.

Oproep

Wij vragen u om in de POVI op te nemen:

- versterking van basiskwaliteit natuur in het landelijk gebied;
- toepassing in stedelijke ontwikkelingen en bedrijventerreinen;
- integreren van de energietransitie en versterken van natuur inclusief natuurinclusief bouwen en isoleren.

16. Opnemen van gemeenschapslandbouw

Gemeenschapslandbouw is een groeiende, kleinschalige vorm van landbouw aan de rand van steden en dorpen, waarbij samenwerking, recreatie en betrokkenheid centraal staan. Lokale tuinderijen (1-4 hectare) produceren gezonde voeding en versterken zowel het ecosysteem als de sociale samenhang, vaak met hulp van vrijwilligers en via abonnementen en zelfoogst door deelnemers. Ook in Fryslân zijn al meerdere voorbeelden. Wij pleiten ervoor deze vorm van landbouw een duidelijkere plek te geven in beleid, omdat ze bijdraagt aan sterke landbouw, natuurherstel, korte ketens en een hechtere samenleving, en in de toekomst een grotere rol kan spelen.

Oproep

Wij oproepen u om de gemeenschapslandbouw als onderdeel op te nemen in de POVI en daarvoor de mogelijkheden aan te geven.

H 3 Naar vitale steden en dorpen in een verbonden Fryslân

17. Concretiseer woningbouwgebieden

De POVI geeft aan dat steden en dorpen in de autonome vraag naar woningen moeten kunnen voorzien. Dat is naar onze mening een verkeerd vertrekpunt. Uitgaande van klimaatbestendig bouwen zal geaccepteerd moeten worden dat niet overal gebouwd kan worden. Zo is het niet gewenst/verstandig om (grootschalig) in veengebieden te gaan bouwen.

Vitale dorpen en steden vragen er in Fryslân om uit de beknelling te komen. Het gaat bij dorpen vaak om woon/slaapkernen ingeklemd tussen productiegebieden. Regelmatig is er zelfs voor

zoiets als het dagelijkse honden uitlaten alleen ruimte langs wegen. Recreatie in en om de dorpen is sterk gewenst. De productiegebieden eromheen krijgen dan een meerdimensionale functie voor de dorpsbewoners. Het maakt ook de recreatiedruk elders lager. Ook betekent het minder te rijden autokilometers voor recreatie elders. Er is geen sprake van vitale steden en dorpen zonder spannende en aantrekkelijke recreatiegebieden in de buurt (loop- en fietsafstand).

Oproep

- Geef concreet aan waar woningbouw kan plaatsvinden, met water en bodem als sturend principe en met behoud en versterking van landschappelijke waarden
- Stimuleer een transitie in bouwen en wonen, zoals woningsplitsing, hergebruik van niet-woongebouwen, kleinschaliger wonen en biobased bouwen
- Zorg dat deze aanpak bijdraagt aan het behoud en de versterking van natuur en het landelijk gebied op de lange termijn
- Geef aan waar inbreiding en bestemmingsveranderingen op bestaande (oude) bedrijventerreinen mogelijk zijn
- Zet actief in op herstructurering van bestaande bedrijventerreinen

18. Opstellen kaders adaptatie klimaatverandering

De impact van klimaatverandering op Fryslân zal erg groot zijn. In het kader van het Masterplan voor de Lelylijn zijn toekomstverkenningen uitgevoerd naar de ontwikkeling van Noord-Nederland, inclusief de impact van klimaatverandering. Ook in de Blauwe Omgevingsvisie van het Wetterskip komt naar voren dat de impact op het watersysteem erg groot zal zijn. De scenario's laten zien dat bij een trage klimaattransitie de temperatuur verder stijgt, met toenemende klimaatschade als gevolg. Voor Fryslân betekent dit onder andere een grotere kans op wateroverlast in lage gebieden, bodemdaling, verzilting van landbouwgrond, langere perioden van droogte en toenemende hittestress in bebouwde gebieden. Deze ontwikkelingen zetten zowel de leefbaarheid als de ruimtelijke kwaliteit en economische functies onder druk. Juist daarom is het noodzakelijk om nu al duidelijke ruimtelijke kaders te stellen in de Provinciale Omgevingsvisie (POVI). Door klimaatverandering als leidend principe te nemen in ruimtelijke keuzes, kan toekomstige schade worden beperkt en kan Fryslân zich ontwikkelen tot een klimaatbestendige provincie.

Oproep

Wij roepen op om de volgende kaders in de POVI op te nemen:

- Geen nieuwe grootschalige woningbouw in laaggelegen en kwetsbare delen van Fryslân, gezien de risico's op wateroverlast, bodemdaling en verzilting
- Nieuwe woningbouw dient natuurinclusief en klimaatadaptief te zijn, met expliciete aandacht voor het verminderen van hittestress, waterberging en vergroening
- Maak expliciet waar wél gebouwd kan worden, zoals in hoger en robuuster gelegen gebieden, en geef daarbij duidelijkheid over de mogelijkheden voor woningbouw in Heerenveen-West
- Voorkom versnippering en ongecoördineerde ruimtelijke ontwikkeling door niet volledig aan dorpen over te laten waar en onder welke voorwaarden gebouwd wordt; provinciale regie is

noodzakelijk om klimaatbestendigheid, ruimtelijke kwaliteit en lange termijn belangen te borgen

- Zet in op water en bodem als sturend principe bij alle ruimtelijke ontwikkelingen, zodat toekomstige functies beter aansluiten bij de natuurlijke draagkracht van het gebied.
- Aandacht bij de bouw en aanleg van scholen en schoolpleinen voor klimaatadaptatie, groen en gezondheid. Scholen zijn vaak een belangrijk onderdeel van een vitale stad/dorp en kunnen van grote betekenis zijn in het creëren van draagvlak bij inwoners nu én in de toekomst.

19. Versterk en behoud historisch cultuurlandschap

Het historische cultuurlandschap van Fryslân is een levend geheel waarin geschiedenis, natuur en menselijk gebruik samenkomen. Het bestaat uit zowel gebouwd erfgoed, zoals dorpsstructuren en boerderijen, als uit groene elementen zoals terpen, verkaveling, sloten en dijken. Deze samenhang bepaalt de herkenbaarheid en kwaliteit van de provincie.

In de POVI ontbreekt een duidelijke visie op het behoud en de versterking van dit cultuurlandschap, vooral in relatie tot de uitbreiding van dorpen en steden. Zonder heldere kaders bestaat het risico dat ruimtelijke ontwikkelingen leiden tot versnippering, verlies van karakteristieke structuren en aantasting van de landschappelijke identiteit. Dit heeft negatieve gevolgen voor erfgoed, leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit.

Aandacht voor het cultuurlandschap is om meerdere redenen van groot belang. Allereerst draagt het bij aan de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van Fryslân. Het landschap bepaalt in sterke mate de aantrekkelijkheid van dorpen en steden als plek om te wonen, werken en recreëren. Daarnaast speelt het een belangrijke rol in brede welvaart: een herkenbaar en beleefbaar landschap versterkt sociale verbondenheid, gezondheid en economische waarde, bijvoorbeeld via recreatie en toerisme. Ook biedt het cultuurlandschap kansen voor klimaatadaptatie, omdat historische structuren vaak gebaseerd zijn op het natuurlijke systeem van water en bodem. Daarom is een helder afwegings- en ontwikkelkader nodig in de POVI. Dit kader moet richting geven aan waar en hoe uitbreiding kan plaatsvinden, met respect voor bestaande landschappelijke kwaliteiten. Nieuwe ontwikkelingen moeten voortbouwen op bestaande structuren in plaats van deze te doorbreken.

Daarnaast is het huidige beleid rond groene buffers tussen steden onvoldoende uitgewerkt. Zonder koppeling aan robuuste groenblauwe structuren blijft dit een beperkte benadering. Door buffers te verbinden met water, natuur en landschappelijke netwerken ontstaat een sterker en samenhangend systeem. Tot slot moet de relatie tussen regionale identiteit en brede welvaart expliciet worden benoemd. Het cultuurlandschap is een belangrijke drager van deze identiteit en daarmee van de kwaliteit van leven. Behoud en versterking ervan zijn dan ook geen beperking, maar juist een voorwaarde voor duurzame ontwikkeling. Zonder integrale visie ontbreekt een essentieel fundament onder toekomstig ruimtelijk beleid in Fryslân.

Oproep

Wij vragen de Provincie om in de POVI op te nemen:

- het opstellen van afwegings- en ontwikkelkaders voor het behoud van de kenmerkende historische cultuurlandschappen
- een visie op te nemen over de relatie en samenhang van de groene buffers en groenblauwe structuren
- benoem de regionale identiteit als bijdrage aan de brede welvaart

H 4 Naar een fossielvrije en circulaire samenleving

20. Energie en ruimtelijke kwaliteit

De energietransitie heeft een grote ruimtelijke impact in Fryslân en vraagt om zorgvuldige keuzes. In de Provinciale Omgevingsvisie (POVI) wordt het belang van landschappelijke inpassing en het behoud van kernkwaliteiten zoals openheid en schaal terecht benadrukt. Tegelijk ontbreekt het aan concrete kwaliteitscriteria en duidelijke ondergrenzen voor energieprojecten. Hierdoor bestaat het risico dat projecten wel worden gerealiseerd, maar onvoldoende bijdragen aan de kwaliteit van landschap en natuur.

Dit is een gemiste kans, omdat de energietransitie juist kan bijdragen aan natuurherstel. In veel delen van Fryslân is de natuurkwaliteit van landbouwgronden sterk afgenomen door intensief gebruik, monoculturen, gewasbeschermingsmiddelen en lage grondwaterstanden. De biodiversiteit staat daardoor onder druk. In sommige gevallen leveren zonneweides, mits goed ingericht, al meer natuurwaarde op dan het huidige agrarische gebruik. Natuurinclusieve zonneparken kunnen bijdragen aan biodiversiteit, bodemherstel en waterbeheer. Door ruimte te bieden aan kruidenrijk grasland, waterberging en extensief beheer ontstaat een ecologische meerwaarde. Daarmee wordt de energietransitie niet alleen een technische opgave, maar ook een kans om natuur en landschap te versterken.

Daarom is het belangrijk dat de POVI expliciet inzet op een natuurinclusieve energietransitie. Energieprojecten moeten niet alleen worden beoordeeld op opbrengst en ruimtelijke inpassing, maar ook op hun bijdrage aan natuurkwaliteit. Dit vraagt om duidelijke randvoorwaarden en minimale eisen voor biodiversiteit en landschappelijke kwaliteit. Daarnaast is een gebiedsgerichte aanpak nodig. Niet elk gebied is geschikt voor grootschalige energieopwekking, maar juist op plekken met lage natuurwaarde liggen kansen om energie en natuurontwikkeling te combineren. Door hier gericht op te sturen kan de energietransitie bijdragen aan meerdere doelen tegelijk.

Met deze aanpak kan Fryslân de energietransitie benutten als kans voor natuurherstel en landschapsversterking, en zo werken aan een toekomstbestendige leefomgeving.

Oproep:

- Werk de uitgangspunten voor landschappelijke inpassing uit in bindende kwaliteitskaders. Werk met kaders zoals het keurmerklabel EcoCertified en/of Energietuinen.

- Stel per landschapstype (veen, klei, wadden, etc.) specifieke ontwerprichtlijnen op voor natuurinclusieve energietransitie;
- Borg dat energieprojecten alleen doorgang vinden als deze aantoonbaar bijdragen aan ruimtelijke kwaliteit, versterking natuurwaarden en biodiversiteit.
- Verplicht daarnaast een ecologisch beheerplan inclusief monitoring voor de lange termijn en het gebruik van erkende kwaliteitsinstrumenten en keurmerken.

21. Meervoudig ruimtegebruik en koppelkansen

De POVI zet terecht in op het combineren van functies zoals energie, landbouw en natuur. Dit biedt grote kansen voor integrale gebiedsontwikkeling, waarbij meerdere maatschappelijke opgaven gelijktijdig worden aangepakt. Voorwaarde is wel dat kwaliteit leidend is, en niet uitsluitend efficiënt ruimtegebruik. Zonder die focus bestaat het risico dat functies wel worden gestapeld, maar dat de ruimtelijke, ecologische en sociale kwaliteit per saldo achteruitgaat. Juist daarom is het van belang om koppelkansen niet alleen te benoemen, maar deze expliciet te vertalen naar concrete projecten en uitvoeringsprincipes.

Het principe “kwaliteit boven kwantiteit” moet daarbij helder worden verankerd in de uitwerking van de POVI. Dit betekent dat keuzes niet primair worden gestuurd door maximale energieopbrengst of ruimte-efficiëntie, maar door de bijdrage aan landschap, biodiversiteit en leefomgeving. Energieprojecten moeten aantoonbaar meerwaarde leveren voor hun omgeving.

Daarnaast is het noodzakelijk om koppelkansen uit te werken in toetsbare criteria bij vergunningverlening. Alleen zo kan worden geborgd dat integrale ambities daadwerkelijk worden gerealiseerd. Denk aan eisen voor natuurontwikkeling, waterberging, bodemverbetering en landschappelijke inpassing als onderdeel van projectvoorwaarden.

Ook lokale functies verdienen een volwaardige plek als koppelkans. projecten kunnen bijdragen aan educatie, cultuur en recreatie, bijvoorbeeld door ze toegankelijk en beleefbaar te maken voor omwonenden. Dit versterkt niet alleen de kwaliteit van het gebied, maar ook het maatschappelijk draagvlak. Tot slot is het cruciaal om integrale gebiedsprocessen goed te organiseren en te borgen. Losse projecten moeten geen op zichzelf staande ingrepen zijn, maar onderdeel van een bredere gebiedsaanpak waarin ook opgaven rond bodem, water en biodiversiteit worden meegenomen.

Oproep

- Veranker het principe “kwaliteit boven kwantiteit” expliciet in de uitwerking;
- werk koppelkansen uit in toetsbare criteria bij vergunningverlening;
- benadruk ook lokale functies, zoals educatie, cultuur en recreatie als koppelkans;
- Zorg voor (borging van) integrale gebiedsprocessen waarin energieprojecten bijdragen aan bredere opgaven zoals bodem, water en biodiversiteit.

22. Participatie en lokaal eigendom

De POVI legt terecht nadruk op participatie en het betrekken van inwoners en stakeholders bij de totstandkoming van beleid. Dit is essentieel voor draagvlak, legitimiteit en de kwaliteit van besluitvorming. Tegelijkertijd blijft participatie in de huidige uitwerking vooral procesmatig: het gaat om meepraten en betrokken worden, maar minder om daadwerkelijke invloed en zeggenschap.

Wat ontbreekt zijn concrete eisen en randvoorwaarden voor lokaal eigendom en financiële participatie, met name bij ingrijpende ontwikkelingen zoals energieprojecten. Juist daar is het van belang dat omwonenden niet alleen worden gehoord, maar ook kunnen meeprofiten en mede-eigenaar kunnen zijn. Dit vergroot het draagvlak en zorgt ervoor dat opbrengsten eerlijker worden verdeeld binnen de regio.

Een sterkere invulling van participatie betekent dat er duidelijke kaders worden gesteld. Denk aan minimale percentages lokaal eigendom, transparantie over financiële stromen en mogelijkheden voor bewoners om daadwerkelijk te investeren of mee te beslissen. Daarmee verschuift participatie van een inspraakproces naar gedeeld eigenaarschap.

Oproep

- borg dat omwonenden en lokale gemeenschappen financieel kunnen meeprofiten;
- stel eisen aan transparante participatieprocessen, vroegtijdige betrokkenheid, zeggenschap van de omgeving, en ondersteun de rol van lokale energiecoöperaties, agrariërs en maatschappelijke organisaties.

23. Van visie naar uitvoering

De POVI biedt een strategisch kader, maar de effectiviteit zal afhangen van de doorwerking in beleid en uitvoering. Met als grootste risico dat de ambities onvoldoende worden vertaald naar bindende regels en toetsbare criteria. We zien te vaak dat goede uitgangspunten en visies verzanden in de uitvoering. Een check op hoe de POVI wordt uitgevoerd en wat daarvoor nodig is, is verstandig.

Oproep

- Ga na op welke wijze de POVI wordt uitgevoerd. Maak een uitvoeringscheck.
- Werk de POVI uit in:
 - o concrete beleidsregels;
 - o toetsingskaders voor projecten;
- Borg dat de gestelde ambities daadwerkelijk leidend zijn bij besluitvorming.

24. Circulair

Circulaire energie wordt echt neergezet als systeemverandering en niet als los thema. De koppeling met energie, economie en ruimte klopt en voelt logisch. Er worden heldere lange termijn doelen gesteld (2050 volledig circulair, 2035 als tussenstap), waarbij circulariteit wordt gekoppeld

aan economische ontwikkeling en innovatiekracht. Dat helpt om het breder te verankeren. Er is oog voor het sluiten van ketens en samenwerking tussen sectoren, wat essentieel is. Ook de erkenning dat circulariteit ruimtelijke impact heeft (en dus keuzes vraagt) is sterk en realistisch.

Wat onderbelicht blijft, maar juist de kansen liggen is gedragsverandering. Er wordt wel gesproken over bewustzijn en koopgedrag, maar niet hoe we inwoners daadwerkelijk in beweging krijgen. Juist daar zit een groot deel van de transitie. Bestaande laagdrempelige activiteiten als repareren (Repair Café's etc.), delen en hergebruik (ook in bouwen en wonen) blijven goeddeels buiten beschouwing t hier en daar al gebeurt en opgeschaald kan worden. De sociale infrastructuur (welzijn, dagelijkse keuzes, sociale normen) ontbreekt grotendeels in het verhaal, terwijl lokale initiatieven en gemeenschappen die nu al bijdragen aan circulair gedrag. Dat is een belangrijke bouwsteen voor een circulaire samenleving. De insteek is sterk economisch, met veel nadruk op sectoren, innovatie en bedrijvigheid.

Oproep

- Naast technologische en economische oplossingen benoem concreet hoe de inwoners in beweging worden gebracht als het gaat om circulariteit.
- Borg circulariteit niet alleen economisch maar ook in het dagelijks handelen.
- Benoem expliciet het spanningsveld tussen economische groei en circulariteit en hoe deze twee zich tot elkaar (kunnen) verhouden.
- Zorg dat in de opgaven ook gedragsverandering, 'minder en anders consumeren', delen en kleiner bouwen en wonen voldoende aandacht krijgt.

3. Gebieden

25. Borg erfgoed en landschap

Er is een integraal ontwikkelkader voor erfgoed en landschap nodig om het cultuurlandschap als een zelfstandige opgave te positioneren. De streekeigen identiteit van landschappen, het erkennen en waarderen daarvan en het koppelen aan heldere doelstellingen hieraan vormt de basis. Kansen vanuit de natuurherstelverordening, groenblauwe dooradering, basiskwaliteit natuur etc. moeten integraal benut worden.

Oproep

Wij vragen u in de POVI op te nemen

- Bescherm wat van waarde is en borg dat.
- Elke ruimtelijke ontwikkeling moet de landschaps- en cultuurhistorische waarden verhogen en een positieve bijdrage leveren aan de omgevingskwaliteit (belevings-, gebruiks-, herkomst en toekomstwaarde). Durf af te wijken van het ontwikkelen van het machinelandschap met zijn rechte lijnen en haakse hoeken door te zoeken naar passender ruimtelijke patronen.
- Investeren in iconische landschappen zodat Fryslân hier als provincie de vruchten van kan plukken

- Laat ambitie doorklinken in het programma landschap en durf in te zetten op een integrale versterking van het cultuurlandschap en het verbinden van robuuste natuur én erfgoedstructuren
- Maak gebruik van bewezen instrumenten en methoden zoals Nije Pleats of Mei it Ferline Foarut. De logica van het landschap biedt kansen om aan integrale en meervoudige opgaven te werken. Met het DNA van het landschap, dorpen en steden kan de identiteit worden bepaald.

H 1 Westergo: Wadden- en Waterpoort en vruchtbare grond

Positieve elementen

Waardering is er voor het benoemen van natuurherstel en biodiversiteit expliciet als opgave, het belang van bodem- en watersystemen wordt erkend, wordt ingezet op groenblauwe dooradering en natuurinclusieve inrichting en in Westergo worden kansen gezien voor versterking van agrarische biodiversiteit, waaronder weide- en akkervogels. Deze elementen vormen een noodzakelijke basis voor herstel.

Integraliteit

Wat ontbreekt is een kader voor behoud en ontwikkeling van de waarden van het cultuurhistorisch landschap in relatie tot de genoemde opgaven.

26. Realiseer de opgave NNN

In Westergo is de opgave NNN nog niet geheel gerealiseerd. Voorkomen moet worden dat het niet vermelden van deze opgave tot gevolg heeft dat er (meer) vertraging optreedt bij deze opgave.

Oproep

Wij vragen u in de POVI op te nemen

- formuleer de concrete opgave voor NNN in Westergo en maak deze meetbaar en tijdgebonden
- leg resultaatsverplichtingen vast in plaats van uitsluitend inspanningsverplichtingen.

27. Prioriteer natuur in ruimtelijke afwegingen

Voor het gebied Westergo blijft de landbouwfunctie dominant. Natuurontwikkeling wordt voornamelijk gepositioneerd als meervoudig ruimtegebruik of als nevenfunctie.

Deze benadering is, gelet op de omvang van de ecologische opgave, ontoereikend. Voor herstel van biodiversiteit is het noodzakelijk dat natuur in delen van het gebied leidend wordt in plaats van volgend.

Oproep

Daarom roepen wij op tot de volgende aanpassingen:

- Maak natuur sturend in delen van Westergo;
- Wijs gebieden aan waar natuurontwikkeling prioriteit krijgt (zie kaart in NF2050);
- Versterk en verbind natuurgebieden en leefgebieden;
- Realiseer robuuste overgangszones, met name richting de Waddenzee.

28. Inzetten op systeemherstel

Hoewel het belang van water en bodem wordt onderschreven, ontbreken concrete en gebied-specifieke maatregelen voor structureel herstel van hydrologische systemen, verhoging van waterpeilen ten behoeve van natuur, robuuste inrichting van natte en overgangszones en reductie van stikstofdepositie.

Deze systeemmaatregelen zijn essentieel om te voldoen aan de verplichtingen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water.

Oproep

Zet in op systeemherstel in Westergo door:

- Nemen van concrete maatregelen voor waterpeilbeheer, waterkwaliteitsbeheer en hydrologisch herstel;
- Herstel natuurlijke structuren zoals slenken, prieden en natte graslanden; versterken zoet-zoutovergangen als ecologisch sleutelgebied.
- Concretiseer de stikstofaanpak door:
 - o Gebied-specifieke reductiedoelen voor depositie en emissie vaststellen;
 - o expliciet koppelen van deze reductiedoelen aan natuurdoelen;
 - o Borgen dat verslechtering van Natura 2000-gebieden wordt uitgesloten.
- Plaats de regio's in perspectief: lage slootwaterpeilen in Westergo (en Oostergo) leiden tot versnelde verzilting in het Lege Midden (Strategische Watervisie provincie).

H 2 Oostergo: Motor van circulaire agro-economie

Wij onderschrijven het belang van de provinciale omgevingsvisie als strategisch kader voor integrale ruimtelijke keuzes. De gebiedsgerichte uitwerking voor Oostergo biedt een herkenbaar perspectief op landbouw, landschap en klimaatadaptatie. Tegelijkertijd constateren wij dat de borging van natuurdoelen, de fasering van de aanpak en de uitvoerbaarheid nog onvoldoende scherp zijn uitgewerkt.

29. Prioritering Natura 2000, NNN en KRW-opgaven

Oostergo wordt in de visie gepositioneerd als landbouwgebied met kansen voor biodiversiteit, met name in relatie tot de nabijheid van de Waddenzee, het Lauwersmeer en via agrarisch natuurbeheer.

De Europese Vogel- en Habitatrichtlijn stelt harde eisen aan het behalen van instandhoudingsdoelen. Door de nabijheid van de Waddenzee is het gebied bovendien gevoelig voor stikstofdepositie en is de noodzaak voor robuuste ecologische buffers groot.

Er bestaat een reëel risico dat landbouwontwikkeling en innovatie prioriteit krijgen boven natuurherstel, waarmee versterking biodiversiteit en stikstofreductie uitblijven, met als gevolg juridische beperkingen (bijvoorbeeld bij vergunningverlening) en verdere achteruitgang van soorten en habitats.

Oproep

Wij vragen u in de POVI op te nemen

- Maak expliciet dat Natura 2000-doelen en NNN-opgaven in Oostergo randvoorwaardelijk zijn.
- Introduceer daarnaast een heldere fasering waarin eerst natuurherstel en ecologische randvoorwaarden worden gerealiseerd, waarna ruimte ontstaat voor andere functies.
- Werk dit gebiedsgericht uit, bijvoorbeeld voor kustzones en overgangsgebieden.

30. Borging biodiversiteit en natuurinclusieve maatregelen

De visie benoemt kansen voor biodiversiteit, zoals kruidenrijke akkers en het behoud van landschapselementen.

De genoemde maatregelen zijn weliswaar stimulerend maar niet bindend, daarmee mogelijk versnipperd en met beperkte impact op systeemniveau. Europese biodiversiteitsdoelen vragen juist om structureel en grootschalig herstel.

Oproep

Stel bindende gebiedsdoelen voor biodiversiteit vast, zoals percentages kruidenrijk areaal en ecologische verbindingen. Borg deze doelen in de provinciale verordening en via doorwerking naar omgevingsplannen. Maak daarbij onderscheid tussen kerngebieden (waar herstel verplicht is) en overgangszones (waar stimulering centraal staat).

31. Spanningsveld landbouwtransitie en natuurherstel

Oostergo wordt gezien als voorbeeldregio voor duurzame en circulaire landbouw, met behoud van productie en innovatie.

Er bestaat een structureel spanningsveld tussen stikstofreductie, waterkwaliteit, bodemdaling en verzilting. Het risico is dat landbouwinnovatie onvoldoende bijdraagt aan emissiereductie en dat natuurherstel afhankelijk blijft van vrijwillige maatregelen. Dit kan leiden tot vertraging in het behalen van milieudoelen en juridische beperkingen voor economische ontwikkeling.

Oproep

Onderbouw expliciet hoe de landbouwtransitie bijdraagt aan natuurdoelen. Stel concrete emissiereductiedoelen per gebied en normen voor water- en bodemkwaliteit vast. Introduceer

daarnaast een duidelijke zonering met ruimte voor intensivering waar dat kan en extensivering rond natuurgebieden.

32. Water- en bodemopgave onvoldoende leidend

De visie benoemt relevante ontwikkelingen zoals verzilting, afhankelijkheid van IJsselmeerwater en de noodzaak tot bodemverbetering. Klimaatverandering leidt tot toenemende zoetwatertekorten en versnelde verzilting. Als water en bodem niet leidend zijn in ruimtelijke keuzes, bestaat het risico dat functies worden voortgezet die op termijn niet houdbaar zijn. Dit kan leiden tot zogenoemde 'lock-ins' en toenemende schade.

Oproep

Maak het water- en bodemsysteem expliciet leidend voor functietoedeling. Werk scenario's uit voor bijvoorbeeld toenemende verzilting en vertaal deze naar ruimtelijke keuzes. Koppel ontwikkelingen aan robuuste klimaatadaptieve randvoorwaarden.

33. Bescherming van landschap en cultuurhistorie

De visie erkent de waarde van het open landschap en cultuurhistorische structuren. Door druk vanuit landbouwschaalvergroting, energietransitie en functieverandering dreigt een geleidelijk verlies van landschappelijke kwaliteit en identiteit.

Oproep

Werk gebied-specifieke kwaliteitskaders uit, waarin duidelijk wordt wat wel en niet mogelijk is in het open kustlandschap. Borg de bescherming van structuren juridisch en leg een expliciete koppeling met landschapsherstel als onderdeel van natuurherstel.

34. Gebrek aan uitvoeringsstrategie en instrumentarium

De visie bevat ambities, maar een concrete invulling van uitvoeringsplannen ontbreekt waarmee e.e.a. afhankelijk wordt van samenwerking en 'uitnodigingsplanologie' waarmee vrijblijvendheid en versnipperde uitvoering op de loer liggen. Zonder duidelijke instrumenten en keuzes blijft realisatie onzeker.

Oproep

Werk een gebiedsgerichte uitvoeringsstrategie uit voor Oostergo, inclusief prioritaire gebieden en inzet van instrumenten zoals grondbeleid, regelgeving en subsidies. Maak daarnaast de rolverdeling tussen provincie, gemeenten en waterschap expliciet en zorg voor doorwerking naar omgevingsplannen.

35. Kennisleemtes en onzekerheden

De visie benoemt relevante ontwikkelingen, maar de effecten en maatregelen zijn nog onvoldoende uitgewerkt.
Onzekerheden over zoetwaterbeschikbaarheid en effectiviteit van landbouwinnovaties kunnen leiden tot ineffectieve investeringen en verkeerde ruimtelijke keuzes.

Oproep

Benoem expliciet welke kennis ontbreekt en stel een onderzoeksagenda op. Introduceer adaptief beleid met monitoring en bijsturing en werk met robuuste 'no regret'-maatregelen.

H 3 Noordelijke Wouden: Coöperatieve regio als merk

Onze constatering is dat dit gebied veel beter is geschreven dan de Zuidelijke wouden.

36. Benoem historische boscomplexen

In de POVI is geen tekst opgenomen van de historische boscomplexen in dit gebied terwijl deze van grote waarde zijn.

Oproep

Wij vragen u in de POVI op te nemen

- benoeming en aanwijzen van historische boscomplexen
- beschrijf hoe deze boscomplexen worden beschermd en/of hersteld.

37. Opnemen van kaders uitbreiding woonkernen

Er mist in de POVI een beschrijving hoe de landschappelijke en cultuurhistorische waarden in dit gebied worden beschermd of hersteld. Deze staan met name onder druk bij uitbreiding van de dorpen en steden.

Oproep

Graag zien wij de in POVI opgenomen hoe bij uitbreiding van woonkernen het behoud van de landschappelijke én cultuurhistorische waarden wordt gerealiseerd.

H 4 Zuidelijke Wouden: Topnatuur in een vitale regio

38. Bepaal integrale aanpak

In de POVI zijn voor dit gebied een aantal natuurgebieden genoemd. Over de verbinding hiertussen wordt weinig gezegd. Het is echter van groot belang dat deze verbindingen worden gerealiseerd om het landschap en de biodiversiteit te versterken.

Daarnaast zijn er meerdere opgaven in dit gebied, die een integrale aanpak vergen. Hoe deze integrale aanpak er uit gaat zien is niet vermeld.

In de regio Zuidoost Fryslân spelen ook de urgente opgaven vanwege stikstofgevoelige natuur, verdroging en landbouw. De Provincie is voornemens om hier met medeoverheden en stakeholders aan de slag gaan. Om een goed gebiedsproces te kunnen vormgeven is het essentieel dat elementaire ruimtelijke keuzes gemaakt zijn en doelen en opgaven helder en transparant zijn. Eveneens ontbreekt aandacht voor overgangsgebieden rond (N2000) natuurgebieden, terwijl deze juist cruciaal zijn voor systeemherstel, het verlagen van drukfactoren en het versterken van ecologische verbindingen. Denk hierbij onder andere aan de N2000 gebieden Fochteloërveen, Bakkeveense Duinen en het Drents Friese Wold. In de overgangsgebieden zullen opgaven gerealiseerd moeten worden die onder andere voortkomen uit de evaluatie en actualisatie van het N2000 beheerplan en buiten de begrenzing van bestaande natuur gerealiseerd moeten worden.

Oproep

Wij vragen u

- het benoemen van de meerdere opgaven voor dit gebied en concreet maken wat het resultaat moet zijn per opgave
- het beschrijven hoe de integratie van opgaven gestalte gaat krijgen en tevens de volgorde van hiervan
- hoe de stikstofreductie wordt aangepakt of gerealiseerd
- welke stikstofdoelen per gebied gaan gelden
- bepalen en benoemen van mogelijkheden van agrarisch natuurbeheer
- benoem en beschrijf overgangsgebieden voor (alle) (N2000) gebieden en zet deze gebieden op de structuurkaart Landbouw en Natuur.

39. Benoem en bepaal de aanpak waterhuishouding of watersysteem

Vanwege de aanwezigheid van een groot aantal stikstofgevoelige natuurgebieden en verdroging/ droogtestress, ligt de grootste opgave in Zuidoost-Fryslân. Natuurherstel en perspectief voor de landbouw zijn onmogelijk zonder optimale waterhuishouding. In dit gebied moet worden ingezet op zoetwater vasthouden. Daarbij is het belangrijk om specifieke aandacht te hebben voor de beekdalen en hierin te zetten op de verbetering van natuur-, landschaps- en waterkwaliteit. In het kader van Natuurlijk Fryslân 2050 hebben wij als groene organisaties een toekomstscenario geschetst op basis van het onderliggende hydrologische en ecologische systeem. We willen u graag wijzen op mogelijkheden en ontwikkelingen die we in deze visie hebben geschetst om te komen tot systeemherstel en tot een veerkrachtig klimaatrobuust watersysteem die bijdraagt aan ecologisch herstel.

Oproep

Wij zien graag in de POVI opgenomen

- een beschrijving van het hydrologisch systeem in Zuidelijke Wouden en het belang daarvan
- een concrete aanpak van de bestrijding van de droogte in het gebied
- daaraan gekoppeld hoe het watersysteem klimaatrobust wordt gemaakt en maatregelen worden genomen in het gehele landelijke gebied
- hoe de zoetwaterbel, zie bewegingskaart, wordt gerealiseerd

H 5 Gaasterland: De landgoedtuin van Fryslân

40. Bescherm het landschap en natuur

De voorgestelde richting in de POVI om te werken aan een balans tussen boerdiverse landbouw, robuuste natuur en gevarieerde recreatie wordt ondersteund. Maatregelen zoals bosaanplant en versterking van de groenblauwe dooradering dragen bij aan klimaat- en natuurdoelen, waaronder waterberging. In combinatie met sanering van de veehouderij kan dit ook leiden tot vermindering van stikstof- en methaanuitstoot en een beter evenwicht tussen akkerbouw en veeteelt, wat helpt bij het sluiten van lokale kringlopen.

De overgang van stuwwal naar veenpolders wordt terecht gezien als ecologisch waardevol, onder meer door de aanwezigheid van mineraalrijk kwelwater en variatie in bodemtypen. Dit biedt kansen voor bijzondere soorten. De huidige landbouwpraktijk werkt dit echter tegen doordat water versneld wordt afgevoerd in plaats van vastgehouden. Dit ondermijnt de ecologische potentie en vraagt om een andere benadering. Daarom wordt gepleit voor een herverdeling van functies op basis van het principe “water en bodem sturend”. Dit draagt bij aan een duurzamer en toekomstbestendig landgebruik.

Ook de samenhang van natuur langs de IJsselmeerkust verdient meer aandacht, met name door het versterken van geleidelijke overgangen tussen water en land. De Huitebuersterbûtenpolder wordt genoemd als kansrijk gebied om hierin een sleutelrol te spelen en tegelijk de kust veerkrachtiger te maken. Ten aanzien van recreatie wordt gewaarschuwd dat de draagkracht van het gebied onder druk staat. Verdere groei kan ten koste gaan van rust en natuur. Als uitbreiding toch plaatsvindt, richt deze dan op kwalitatief hoogwaardige, natuurgerichte recreatie die past bij het landschap en bijdraagt aan behoud van identiteit en balans.

Oproep

Daarom vragen wij om in de POVI op te nemen:

- Een duidelijk plan om de landbouwfunctie in de Huitebuersterbûtenpolder uit te faseren en dit gebied uiterlijk in 2030 aan de natuur terug te geven.
- Uitbreiding en verbinding van bosgebieden, primair door spontane ontwikkeling, dan wel aanplant. Secundair door hernieuwde aanleg van houtwallen. Ruime overgangszones met

richting de bossen en meren toenemende extensivering van de landbouw en (voor de bossen) bijzondere aandacht voor mantel-/zoomvegetaties.

- Gerichte functiewijziging van gronden waar kwel optreedt van landbouw naar natuur.
- Sluiting van lokale/regionale mineralenkringlopen door in te zetten op extensieve veehouderij en het stimuleren van teelt van haver, rogge, boekweit.
- Versterking van de Friese IJsselmeerkust door realisering van achteroevers danwel ontpoldering.
- Regie op toeristische ontwikkeling, waarbij de draagkracht van natuur en landschap voorop staat.

41. Stel kaders en normen voor gebruik bestrijdingsmiddelen en water

Gaasterland kent verschillende landschappen, een aantrekkelijk gebied.

Er zijn veel agrarische bedrijven en de laatste tijd is de sierbolteelt in opkomst met fors gebruik van bestrijdingsmiddelen, met als gevolg dat de biodiversiteit afneemt met alle gevolgen van dien.

Oproep

Wij vragen u om in de POVI op te nemen:

- het stimuleren van de ontwikkeling en uitbreiding van biologische landbouw in overgangsgebieden rondom natuur, beekdalen en in kleinschalige landschappen
- stel voorwaarden aan voor het gebruik van bestrijdingsmiddelen in o.a. sierbolteelt
- neem maatregelen om waterverbruik door intensieve teelt te beperken, met name rond natuurgebieden.
- bepaal bestrijdingsmiddelen vrijezones rondom natuurgebieden en bebouwing
- Ontwikkel een aanpak hoe het watersysteem klimaatrobuust wordt gemaakt en maatregelen worden genomen in het gehele landelijke gebied

H 6 Het Lage Midden: het verhaal van het water en het veen

42. Maak keuze in het landbouwgebruik in veengebieden

De provinciale ambitie is om te streven naar een blijvend evenwicht waarin in 2050 veenaafbraak, maaiveldddaling en CO2 uitstoot nagenoeg zijn gestopt. Maar de focus ligt primair op de aanpak tot 2030 binnen het huidige veenweideprogramma. Wat nodig is, is ook duidelijkheid voor de periode daarna, tussen 2030 en 2050. In de OER wordt ook geconstateerd dat de doelen voor het veenweidegebied niet gehaald worden.

Oproep

Graag zien wij in de POVI:

- in de laag gelegen gebieden, met puur veen moet de conclusie zijn dat hier water en bodem centraal staan. Regulier landbouwkundig gebruik zal hier in de toekomst niet meer mogelijk zijn.

- bepaal de aanpak voor het behoud van de dunne veenpakketten. Deze zullen als eerste verdwijnen. Dit zal ongewenste gevolgen hebben voor het watersysteem en de biodiversiteit.
- bepaal het grondwaterpeil in de veengebieden zodat de veenpakketten vernatten en de bodemdaling wordt gereduceerd, veenaafbraak wordt gestopt en CO2 uitstoot wordt geminimaliseerd.

H 7 Waddeneilanden: Proeftuinen voor zelfvoorzienende gemeenschappen

Wij onderschrijven het belang van de provinciale omgevingsvisie en de gebiedsgerichte uitwerking voor de Waddeneilanden. De erkenning van de unieke natuurwaarden en de dynamiek van het waddensysteem is essentieel. Tegelijkertijd constateren wij dat de borging van natuurdoelen, de volgordelijkheid van ingrepen en de juridische verankering van bescherming nog onvoldoende scherp zijn uitgewerkt. Gegeven de internationale betekenis van het waddengebied achten wij nadere aanscherping noodzakelijk.

De zin in de POVI *'We zoeken continu naar een nieuwe balans tussen voldoende zoetwater en het voorkomen van wateroverlast'* geeft een perceptie of ervaring mee. Duinvalleien moeten in de winter grotendeels onder water staan om zowel de bestaande natuurkwaliteiten van die duingebieden te waarborgen alsook zo lang mogelijk buiten de winter bewoners en toeristen van voldoende drinkwater te voorzien. Het betekent dat zoet water zo goed mogelijk in zomer én winter moet worden vastgehouden en niet uitgeslagen. Recreatieve voorzieningen zoals fietspaden door de duinen en over de kwelders kunnen hier op worden aangepast.

43. Prioriteer Natura 2000 en NNN

De omgevingsvisie positioneert natuur en landschap als leidend, met ruimte voor andere functies mits passend.

Internationale verplichtingen vereisen harde resultaatsverplichtingen. Er bestaat risico op aantasting natuurwaarden en juridische kwetsbaarheid.

Oproep

Maak Natura 2000 en NNN expliciet randvoorwaardelijk en introduceer duidelijke zonering en een 'nee, tenzij'-regime.

44. Dynamisch kustbeheer en klimaatadaptatie

Ingezet wordt op dynamisch kustbeheer en meebewegen met natuurlijke processen.

Zeespiegelstijging en sedimentdynamiek kunnen leiden tot spanningen tussen veiligheid en natuur.

Oproep

Werk afwegingskaders uit en borg dat natuurontwikkeling prioriteit houdt, inclusief lange termijn scenario's.

45. Bescherming onbewoonde eilanden en wadplaten

Hoge natuurwaarden worden erkend, maar onderscheid in beschermingsregimes is beperkt. Hierdoor bestaat de kans dat onbewoonde eilanden en wadplaten onvoldoende worden beschermd.

Oproep

Geef onbewoonde eilanden en wadplaten een beschermingsregime dat een waarborg is van de bescherming van de natuurwaarden.

46. Recreatiedruk en draagkracht

In de POVI wordt recreatie gestimuleerd met aandacht voor spreiding en zonering. Het risico hierbij is een overschrijding ecologische draagkracht en verstoring natuur.

Oproep

Introduceer draagkrachtbenadering en koppel ontwikkeling aan ecologische randvoorwaarden.

47. Borg landschap en ruimtelijke kwaliteit

Behoud van landschap en identiteit wordt benoemd in de POVI benoemd. Toch bestaat het risico op aantasting door druk door bebouwing (bewoningen maar zeker recreatief) en energiewinning.

Oproep

Werk gebiedsspecifieke kwaliteitskaders uit en borg deze juridisch.

48. Opgaven voor water en energie

De Waddeneilanden proberen zo veel mogelijk zelfvoorzienend te zijn op het gebied van zoetwater en energie. Schiermonnikoog is al zelfvoorzienend als het gaat om zoetwater, zo is er geen aanvoer van drinkwater via een vaste leiding van de wal. Dat willen we behouden. Voor de toekomst is het belangrijk om verder te kijken hoe wordt omgaan met het schaarse zoetwater op het eiland. De groeiende vraag naar drinkwater en de stijgende zeespiegel (verzilting) vragen aandacht. Het gaat om waterbesparing en zoetwater vasthouden dit geldt voor alle Waddeneilanden.

Bij opgaven als waterveiligheid en energietransitie moet het effect daarvan op de natuur zwaarwegend zijn in de besluitvorming en gezocht worden naar natuurvriendelijke oplossingen. Voorzieningen voor hernieuwbare energie mogen niet ten koste gaan van de kernwaarden van het Nationaal Park Schiermonnikoog en mogen niet conflicteren met de opgaven en randvoorwaarden vanuit Natura 2000 en het NNN.

Het risico bestaat dat door toenemend waterverbruik op het eiland er een tekort ontstaat en een te grote impact op andere functies en opgaven, zoals verdroging van natuur en verzilting in de polder. Het is daarom belangrijk om enerzijds in te zetten op besparing en anderzijds te werken aan de ontwikkeling van een klimaatrobuust eiland waarbij gekeken wordt naar het gehele eiland en er gezocht wordt naar toekomstbestendige oplossingen die passen bij het karakter van een Waddeneiland.

Oproep

Wij vragen u in de POVI op te nemen

- versterk de inzet op besparing van zowel water als energie op de eilanden (bij de verschillende gebruiksgroepen)
- Onderzoek (LESA en hydrologische analyses) op welke wijze het gehele watersysteem op het eiland aangepast kan worden waarbij enerzijds de N2000 doelen gehaald kunnen worden en tegelijkertijd het systeem robuuster wordt gemaakt waardoor het minder kwetsbaar is voor verdroging en bijdraagt aan de waterbeschikbaarheid.
- Bepaal samen met de gemeenten en stakeholders welke mogelijkheden en scenario's daarvoor ontwikkeld kunnen worden.
- In relatie tot de energietransitie Oproepen wij u om het natuurbelang zwaarwegend te laten zijn en het mag niet ten koste gaan van de kernwaarden van het NP Schiermonnikoog en opgaven N2000 en het NNN.

49. Bepaal volgorde van aanpak

Funciemenging staat centraal. Hierdoor kan natuurherstel afhankelijk worden van andere functies.

Oproep

Leg in de POVI volgorde van aanpak vast: eerst natuurherstel, daarna ontwikkeling.

50. Kennisleemtes en onzekerheden

Onzekerheden worden in de POVI benoemd maar beperkt uitgewerkt. Het kans ontstaat dat er verkeerde keuzes worden gemaakt en gekozen voor ineffectieve maatregelen.

Oproep

Benoem kennisleemtes expliciet en werk met adaptief beleid.

51. Uitvoeringskracht en borging

De omgevingsvisie is richtinggevend en het instrumentarium is beperkt concreet. Het risico is vrijblijvendheid en onvoldoende doorwerking.

Oproep

Werk concrete instrumenten en juridische borging uit.

H 8 Grote wateren: Waddenzee en IJsselmeer

52. Bescherming Waddenzee

De natuurkwaliteit van de Waddenzee staat ernstig onder druk, ondanks de hoogste beschermingsstatus en het grote internationale belang voor tal van soorten. Uit het rapport De Staat van de Waddenzee (2025) blijkt dat de meeste natuurwaarden niet aan de norm voldoen of verslechteren. Ook de Ecologische Autoriteit benadrukt de urgentie en stelt dat snel ingrijpen noodzakelijk én verplicht is om verdere achteruitgang te stoppen.

Er is daarom dringend behoefte aan het terugdringen van drukfactoren, zodat herstel mogelijk wordt en het ecosysteem beter bestand raakt tegen klimaatverandering. Dit vraagstuk staat centraal in het in ontwikkeling zijnde Beleidskader Natuur Waddenzee (BKN), dat moet bepalen hoeveel menselijke activiteiten nog verantwoord zijn.

Tegelijkertijd wordt de bescherming van de Waddenzee in beleid vaak afgewogen tegen economische ambities, bijvoorbeeld rond havens. Hierdoor bestaat het risico dat economische belangen zwaarder wegen dan natuur en internationale verplichtingen. Juist gezien de slechte staat van het gebied is dit onwenselijk.

De provincie Fryslân draagt medeverantwoordelijkheid voor de bescherming van de Waddenzee, een gebied van wereldklasse en erkend als UNESCO Werelderfgoed en Natura 2000-gebied. Deze status brengt internationale verplichtingen met zich mee, waaronder het behoud van de 'Outstanding Universal Value' (OUV). Hoewel het Rijk formeel bevoegd gezag is, verplicht de Omgevingswet de provincie om deze verplichtingen te verankeren in het eigen omgevingsbeleid. De Omgevingsvisie erkent het bijzondere belang van de Waddenzee, maar werkt nog onvoldoende uit hoe Fryslân deze verantwoordelijkheid concreet borgt in ruimtelijke keuzes en vergunningverlening. Het is daarom wenselijk om expliciet vast te leggen hoe de provincie invulling geeft aan haar rol als medebeheerder van het werelderfgoed.

De Omgevingsvisie zou daarom duidelijker richting moeten geven door de druk op de Waddenzee daadwerkelijk te verminderen, bijvoorbeeld door activiteiten te begrenzen of uit te sluiten en herstel centraal te stellen. Daarbij is het belangrijk om expliciet aan te sluiten bij het toekomstige Beleidskader Natuur Waddenzee en het nieuwe natuurplan, zodat deze leidend worden voor ruimtelijke keuzes in het gebied. Voorgesteld wordt om op te nemen dat de internationale verplichtingen richtinggevend zijn voor provinciaal beleid. De kernkwaliteiten van de Waddenzee, zoals natuurlijke dynamiek, openheid, rust en duisternis, dienen daarbij als randvoorwaarde voor ontwikkelingen in de kustzone. Nieuwe initiatieven zijn alleen mogelijk wanneer zij geen negatieve effecten hebben op de OUV of ecologische draagkracht, bijdragen aan kennis, herstel of beleving van het gebied, en passen binnen bestaande kaders zoals de Agenda voor het Waddengebied 2050, de Natura 2000-beheerplannen en het Beleidskader Natuur Waddenzee.

Oproep

Wij vragen u in de POVI op te nemen

- het respecteren van de internationaal belangrijke natuurfunctie van de Waddenzee als scharnierpunt tussen West-Afrikaanse en arctische natuurwaarden.
- ruimte te geven om die natuurfunctie te behouden en waar nodig te versterken. O.a. in relatie tot cumulatie van menselijke activiteiten. Baseer de provinciale vergunningverlening op het tegengaan van die cumulatie.

53. Bescherming onbewoonde eilanden en wadplaten

Hoge natuurwaarden worden erkend, maar onderscheid in beschermingsregimes is beperkt. Hierdoor ontstaat het risico op verstoring van kwetsbare gebieden zoals Griend en Engelsmanplaat.

Oproep

Benoem deze gebieden als strikte natuurkerngebieden en borg toegang en bescherming juridisch.

54. IJsselmeer

De tekst in de POVI over de Friese IJsselmeerkust is te algemeen en benoemt onvoldoende de unieke kwaliteiten en het provinciale belang. Juist deze kwaliteiten zijn essentieel om richting te geven aan toekomstige ruimtelijke keuzes.

De Friese IJsselmeerkust is de enige grotendeels natuurlijke oever van het IJsselmeer en daarmee ecologisch van groot belang. Rietvelden, ondieptes en natte graslanden vormen cruciale leefgebieden voor vissen en vogels. Daarnaast kent het gebied hoge cultuurhistorische waarden, zoals de Zuiderzeesteden en recreatieve tradities. Natuur en cultuur versterken elkaar, mits de balans tussen rustige en drukke zones behouden blijft. Ook de openheid, rust, stilte en duisternis maken het gebied aantrekkelijk voor recreatie, maar vragen om bescherming.

Deze kwaliteiten staan onder druk. Klimaatverandering, peilwijzigingen en mogelijke dijkversterkingen kunnen leiden tot erosie en verlies van natuurwaarden. Zandwinning vormt een extra risico, omdat dit kan botsen met natuurbelangen en leefomgevingskwaliteit. Daarnaast kunnen ontwikkelingen zoals woningbouw, windenergie en infrastructuur leiden tot verstoring door verlichting, geluid en bebouwing als hier geen duidelijke ruimtelijke kaders voor zijn.

Doordat de Omgevingsvisie deze waarden onvoldoende concreet benoemt en beschermt, ontbreekt een stevig afwegingskader. Hierdoor bestaat het risico dat bij toekomstige ontwikkelingen de unieke natuur-, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van de Friese IJsselmeerkust onvoldoende worden meegewogen en geleidelijk verloren gaan.

Oproep

Wij vragen u in de POVI op te nemen

- Benoem als provinciaal belang de waarde van de natuurlijke rand van het IJsselmeer, zoals benoemd in Natura2000, KRW en het Streefbeeld IJsselmeer. Veranker de zonering van rust en drukte aan de IJsselmeerkust zoals in het Natura2000 beheerplan is aangegeven.
- Benoem als provinciaal belang de cultuurhistorische waarden, zoals benoemd in de IJsselmeerbiografie.
- Benoem als provinciaal belang de waarden weidsheid en openheid, rust, stilte en donkerte.
- Onderzoek en stuur vanuit de provincie hoe lange termijn veiligheid en zoetwaterbeschikbaarheid in samenhang met de natuurlijke, cultuurhistorische en landschappelijke waarden ontwikkeld kunnen worden.

H 9 Dynamiek en synergie in de uitnodigingszones stedelijk

55. Instrumenten

De Omgevingsvisie benoemt terecht ambities zoals het verweven van stad en landschap via groene en blauwe verbindingen, uitbreiding van natuur, compensatie van weidevogelwaarden en het realiseren van landschappelijke buffers, zoals tussen Heerenveen en Joure. Ook wordt gesproken over toekomstbestendige oplossingen met oog voor landschappelijke kwaliteit. Deze ambities zijn waardevol, maar blijven nu te abstract. Zonder richtinggevend instrumentarium is onduidelijk hoe deze doelen daadwerkelijk gerealiseerd en geborgd worden.

Om de uitnodigingszones effectief te laten functioneren, is het nodig om concrete kaders en instrumenten te ontwikkelen. Denk aan gebiedsgerichte kwaliteitskaders waarin per zone wordt vastgelegd welke landschappelijke en ecologische waarden leidend zijn, welke functies passen en welke ontwikkelingen uitgesloten zijn. Ook kan gewerkt worden met ontwerprichtlijnen, een verplicht “nee, tenzij”-principe voor aantasting van kernkwaliteiten, en een systematiek voor natuur- en landschapsinclusief bouwen. Compensatie, zoals voor weidevogels, moet daarbij niet alleen kwantitatief maar vooral kwalitatief en gebiedsgericht worden ingevuld.

Daarnaast zijn de huidige uitnodigingszones te grootschalig en diffuus begrensd. Dit maakt sturing lastig en vergroot het risico op versnippering en ongewenste ontwikkelingen. Verkleining en nadere begrenzing van de gebieden, gekoppeld aan heldere doelen per deelgebied, is noodzakelijk om focus en samenhang aan te brengen.

Een experimentele benadering kan waardevol zijn, mits deze plaatsvindt binnen duidelijke randvoorwaarden en met goede monitoring. Zo kan innovatie samengaan met het beschermen en versterken van de kenmerkende kwaliteiten van Fryslân.

Oproep

Wij vragen u in de POVI op te nemen

- Verdere uitwerking van de stedelijke uitnodigingszones. Hanteer daarbij heldere doelen en kaders. Maak de gebieden niet te groot
- De bescherming van kwetsbare natuur en landschapswaarden
- Geef aan welke instrumenten gebruikt gaan worden voor de uitnodigingszones.

56. Lelylijn

In de Omgevingsvisie wordt de Lelylijn op meerdere plaatsen genoemd en ook op kaarten ingetekend, maar een inhoudelijke reflectie op de ruimtelijke en maatschappelijke impact ontbreekt. Dat is een gemis. De mogelijke aanleg van de Lelylijn is een ontwikkeling met grote gevolgen voor Fryslân en vraagt om een bredere en zorgvuldige afweging dan nu wordt geboden.

Met name de landschappelijke inpassing blijft onderbelicht. Fryslân kenmerkt zich door openheid, weidsheid en een herkenbaar cultuurlandschap. Een nieuwe spoorverbinding kan deze kwaliteiten doorsnijden en aantasten, zeker als er geen duidelijke randvoorwaarden worden gesteld aan tracékeuze, ontwerp en inpassing. Dit vraagt om een expliciete visie op hoe landschappelijke waarden worden behouden en versterkt, in plaats van impliciet als restopgave te worden behandeld.

Daarnaast reikt de impact verder dan alleen ruimtegebruik. De komst van de Lelylijn kan grote effecten hebben op natuur, leefomgeving en het welzijn van inwoners. Denk aan verstoring van ecosystemen, geluid en barrièrewerking, maar ook aan sociale en economische veranderingen die diep ingrijpen in de Friese samenleving. Deze bredere effecten verdienen een volwaardige plek in de afweging. De Omgevingsvisie zou daarom niet alleen de ambitie van bereikbaarheid moeten benoemen, maar ook duidelijke kaders moeten stellen voor landschap, natuur en leefkwaliteit. Een integrale benadering is nodig, waarin de vraag centraal staat onder welke voorwaarden een project als de Lelylijn aanvaardbaar is voor Fryslân, en niet alleen óf het gerealiseerd kan worden.

Oproep

Benoem in de POVI hoe de Provincie zal omgaan met de mogelijke komst van de Lelylijn: procedure, prioriteiten en keuzes bij inpassing in het landschap, bepalen consequenties voor de natuur en vastleggen ondergrens in het kader van behoud en versterking van de natuur in Fryslân.